

Paweł Bartłomiej Krzyż

 <https://orcid.org/0000-0002-4339-704X>

inspektor wojewódzki

Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach

Polska

Status prawny wód opadowych i roztopowych

Legal status of rainwater and snowmelt

Summary

This article is a comprehensive analysis of the legal status of rainwater and snowmelt. The study will attempt to distinguish these waters in an objective way, identify their specific legal context and, finally, establish their civil law status. Incidentally, the issues related to the acquisition of ownership of rainwater and snowmelt by property owners, treatment and use of these waters.

Key words: water, rainfall, meltwater, property, use

1. Wstęp

Występowanie opadów atmosferycznych jest zjawiskiem normalnym dla środowiska naturalnego w Polsce. Ich skutek często stanowi formowanie się cieków wodnych, zwłaszcza na obszarach zróżnicowanych topograficznie, nawet tam, gdzie gleby cechują się wysokim stopniem przepuszczalności¹. Niemniej status prawny tego rodzaju wód nie został wyraźnie uregulowany przez polskiego ustawodawcę.

¹ E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020, s. 36.

Na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne² oraz ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze³ możemy wyróżnić przedmiotowe i podmiotowe kryteria wyodrębniania wód w prawie polskim, lecz wody opadowe i roztopowe nie zostały uwzględnione w żadnym z tych podziałów. Mimo to po głębszej analizie treści przepisów, w szczególności Prawa wodnego, można dojść do pewnych ustaleń dotyczących statusu prawnego wód omawianych w artykule. W pierwszej kolejności należy się jednak przyjrzeć kategoriom wód, do których ustawodawca odnosi się wprost, ponieważ to one determinują określone rozstrzygnięcia ustawowe⁴.

Kryteria przedmiotowe wyodrębniania wód w polskim systemie prawnym opierają się na cechach charakterystycznych poszczególnych ich rodzajów, takich jak występowanie w środowisku naturalnym czy udział w obrocie cywilnoprawnym. Na tej podstawie wody można podzielić na trzy grupy:

- 1) grupa I – wody stanowiące (wraz z gruntami, na których się znajdują) własność Skarbu Państwa, nieobjęte własnością górniczą, mianowicie:
 - a) wody morza terytorialnego,
 - b) morskie wody wewnętrzne,
 - c) wody śródlądowe płynące,
 - d) wody podziemne nieobjęte własnością górniczą;
- 2) grupa II – wody podziemne objęte własnością górniczą przysługującą Skarbowi Państwa, tj.:
 - a) wody lecznicze,
 - b) wody termalne,
 - c) solanki;
- 3) grupa III – wody, które (wraz z gruntami, na których się znajdują) mogą być własnością różnych podmiotów prawa cywilnego; grupa ta obejmuje:
 - a) wody śródlądowe stojące,
 - b) wody w rowach,
 - c) wody w stawach, które nie są napełniane w ramach usług wodnych, ale wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi.

W dalszej części wyводу, żeby ułatwić zrozumienie poruszanej problematyki, będę operował powyższymi numerami grup obejmujących poszczególne rodzaje wód, wyodrębnionych na podstawie kryterium przedmiotowego.

Prawo wodne przewiduje także podział wód, które występują w stanie naturalnym, według kryterium podmiotowego. Pozwala ono wyróżnić:

- 1) wody publiczne – wody należące do grup I–II oraz te wody zaliczone do grupy III, które znajdują się na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa bądź jednostki samorządu terytorialnego;

² T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2233 ze zm. [dalej też: p.w.].

³ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1420 ze zm. [dalej: p.g.g.].

⁴ B. Rakoczy, *Prawo wodne. Praktyczny przewodnik*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 52.

2) wody niepubliczne – te z wód należących do grupy III, które nie są położone na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa bądź jednostki samorządu terytorialnego.

Poruszając problematykę wód opadowych i roztopowych, powinno się wziąć pod uwagę wody zaliczane do grup I i III, zarówno publiczne, jak i niepubliczne. Poza nawiasem dalszych rozważań pozostaną więc wody objęte własnością górnictwem Skarbu Państwa, gdyż do nich w myśl art. 10 ust. 2 p.g.g. zalicza się złoża wód, które ze swej istoty nie są wodami opadowymi (należą do grupy wód kopalnych, które powstały w dawnych epokach geologicznych i nie biorą udziału w globalnym obiegu wody)⁵.

W tym miejscu trzeba poczynić kilka uwag o charakterze ogólnym. Po pierwsze, wymaga podkreślenia, że woda w stanie wolnym (zarówno publiczna, jak i niepubliczna) nie jest rzeczą w znaczeniu, jakie nadaje owemu pojęciu art. 45 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁶, zgodnie z którym „rzeczami w rozumieniu niniejszego kodeksu są tylko przedmioty materialne”⁷. Definicja ta pozwala na sformułowanie twierdzenia, iż rzeczami są jedynie dobra materialne na tyle wyodrębnione z przyrody, że mogą stanowić samoistny przedmiot obrotu⁸. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 czerwca 2021 r.; zdaniem tego organu „rzecz musi spełniać następujące cechy:

- musi to być materialna część przyrody, bez względu [na to – P.K.], czy jest w stanie pierwotnym, czy przetworzonym,
- ta część przyrody musi być wyodrębniona (w sposób naturalny lub sztuczny) na tyle, że
- jest samoistna, czyli w stosunkach społeczno-gospodarczych może być traktowana jako dobro”⁹.

Gdy odniesiemy powyższy pogląd do statusu prawnego wód, należy uznać, że wyłącznie woda w zamkniętym zbiorniku stanowi przedmiot materialny. Oznacza to, że wody pokrywające grunty (np. rzeki, jeziora, kanały ulgi, wody morskie) nie są rzeczami w rozumieniu prawa cywilnego¹⁰ z uwagi na brak wyodrębnienia¹¹.

⁵ E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna...*, s. 54.

⁶ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm. [dalej też: k.c.].

⁷ Zob. też B. Rakoczy, *Własność wód w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2013, nr 1, s. 9–28, <https://doi.org/10.12775/PPOS.2013.001>.

⁸ J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, wyd. 2, LexisNexis, Warszawa 2006, s. 19.

⁹ Wyrok SN z dnia 2 czerwca 2021 r., sygn. III CSKP 49/21, LEX nr 3219943.

¹⁰ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński, w: *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, wyd. 9, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 231.

¹¹ W.J. Kocot, w: A. Brzozowski, W.J. Kocot, W. Opalski, *Prawo rzeczowe. Zarys wykładu*, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 29.

W orzecznictwie podkreśla się też, że własność wód w stanie naturalnym nie jest własnością w ujęciu prawa cywilnego. Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 8 listopada 1971 r. stwierdził: „Własność wody jest kategorią prawną prawa wodnego, odmienną od własności w rozumieniu art. 140 k.c. Cywilistyczne określenie prawa własności w pełni odnosi się do gruntów pokrytych wodami, nie obejmuje natomiast własności wody, jako niebędącej rzeczą w rozumieniu art. 45 k.c.”¹². Ponadto trzeba zaznaczyć, że w stosunku do wód zaliczonych do grupy I ustawodawca wyłączył możliwość ich zbywania, co dodatkowo potwierdza, że nie mamy tu do czynienia z własnością w rozumieniu prawa cywilnego¹³, która ze swej istoty jest prawem zbywalnym.

Po drugie, należy zauważyć, że w przypadku wód płynących ich własność, przysługująca *ex lege* Skarbowi Państwa, decyduje o własności gruntów, na których się znajdują. W myśl przepisu art. 216 ust. 1 p.w. bowiem „grunty pokryte śródlądowymi wodami płynącymi, wodami morza terytorialnego oraz morskimi wodami wewnętrznymi stanowią własność właściciela tych wód”. Inaczej jest natomiast z wodami z grupy III. Stosownie do normy wyrażonej w art. 214 p.w. stanowią one własność właściciela nieruchomości, na której się znajdują¹⁴. Przypomina to zasadę *superficies solo cedit*, chociaż trzeba podkreślić, że własność gruntu oraz własność wody na nim zlokalizowanej to dwa osobne pojęcia¹⁵.

Po trzecie, wody zaliczone do grupy III mogą należeć do różnych podmiotów. Podlegają one także obrotowi cywilnoprawnemu, przy czym wolno je nabywać i zbywać wyłącznie wraz z gruntem, na którym się znajdują¹⁶. Natomiast nieruchomości pokryte śródlądowymi wodami płynącymi, wodami morza terytorialnego i morskimi wodami wewnętrznymi nie podlegają obrotowi cywilnoprawnemu, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie¹⁷ (art. 216 ust. 2 p.w.).

Choć pojęcie „rzecz” nie obejmuje wody i choć nie stanowi ona samoistnego (oderwanego od gruntu) przedmiotu obrotu, nie oznacza to automatycznie braku możliwości stosowania do niej odpowiednio przepisów prawa cywilnego dotyczących rzeczy. Mowa tu zarówno o wodach publicznych, jak i o wodach niepublicznych. Co prawda szczegółowe kwestie związane z korzystaniem i pobie-

¹² Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 8 listopada 1971 r., sygn. III CZP 28/71, LEX nr 1315. W tym samym duchu jest utrzymany wyrok SN z dnia 19 listopada 2004 r., sygn. II CK 146/04, LEX nr 271677.

¹³ E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, wyd. 11, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 39.

¹⁴ R. Mikosz, *Prawa do przedmiotów materialnych niebędących rzeczami*, w: *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2020, s. 240–241.

¹⁵ *Ibidem*, s. 240.

¹⁶ Zob. art. 217 p.w., gdzie prawodawca posługuje się pojęciem zbywania „gruntów pod śródlądowymi wodami stojącymi”, a nie – samych tych wód.

¹⁷ M. Górski, *Prawo ochrony środowiska*, w: *Materialne prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady*, red. M. Stahl, Difin, Warszawa 2002, s. 268.

raniem pożytków z wód, rozporządzaniem nimi i zakresem uprawnień, jakie do nich przysługują, regulują przepisy Prawa wodnego¹⁸, lecz nie uwzględniają one wszystkich stanów faktycznych mających doniosłość dla właścicieli wód. W tych sytuacjach konieczne zatem jest stosowanie przepisów Kodeksu cywilnego odnoszących się do rzeczy. W przeciwnym razie wiele aspektów poruszanej problematyki znalazłoby się poza jakąkolwiek regulacją prawną¹⁹. Na marginesie wypada zaznaczyć, że zgodnie z normą wyrażoną w art. 11 p.g.g., w zakresie nieuregulowanym w teźże ustawie do własności górniczej stosuje się odpowiednio m.in. przepisy Kodeksu cywilnego. W Prawie wodnym wprawdzie brak takiego unormowania, nie można jednak, z wyżej wymienionych powodów, formułować twierdzenia, że problematyka prawna związana z własnością wód leży całkowicie poza regulacją prywatnoprawną, gdyż prawo publiczne, któremu materia ta podlega co do zasady, nie daje odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczące własności wód.

Dotychczasowe rozważania stanowią punkt wyjścia do określenia statusu prawnego wód opadowych i roztopowych.

2. Wody, które mogą być własnością różnych podmiotów prawa cywilnego (wraz z gruntami, na których się znajdują)

Stosownie do przepisu art. 214 p.w. „śródlądowe wody stojące, woda w rowie oraz woda w stawie, który nie jest napełniany w ramach usług wodnych, ale wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi, znajdujące się w granicach nieruchomości gruntowej stanowią własność właściciela tej nieruchomości”. Jeżeli takimi właścicielami są Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego, to mamy do czynienia z wodami publicznymi, w pozostałych przypadkach – z wodami niepublicznymi. Niemniej trzeba zauważyć, że Skarb Państwa oraz jednostki samorządu terytorialnego mogą zbyć daną nieruchomość podmiotowi trzeciemu na warunkach określonych w ustawach. Wówczas grunt taki wraz ze znajdującą się na nim wodą przechodzi na własność nabywcy, co może się łączyć z utratą przez tę wodę statusu publicznej²⁰.

¹⁸ W.J. Kocot, w: A. Brzozowski, W.J. Kocot, W. Opalski, *Prawo rzeczowe...*, s. 29.

¹⁹ R. Mikosz, *Prawa do przedmiotów...*, s. 243.

²⁰ D. Kijowski, *Rzeczy i urzędnia publiczne*, w: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, *System prawa administracyjnego*, t. 7, *Prawo administracyjne materialne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2011, s. 452.

Właściciel nieruchomości, na której są zlokalizowane wody wymienione w art. 214 p.w., jest uprawniony do korzystania z nich w sposób opisany w normie wyrażonej w art. 33 p.w. Chodzi tu o tzw. zwykłe korzystanie z wód, czyli uprawnienia właściciela gruntu do zaspokajania potrzeb własnego gospodarstwa domowego lub własnego gospodarstwa rolnego z wykorzystaniem wód stanowiących jego własność oraz wód podziemnych znajdujących się w jego gruncie. Należy jednak pamiętać, że prawo do zwykłego korzystania z wód nie uprawnia do wykonywania urządzeń wodnych bez zgody wodnoprawnej. Szczególne korzystanie (art. 34 p.w.) oraz korzystanie w ramach usług wodnych (art. 35 p.w.) z wód, o których mowa w przepisie art. 214 p.w., wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego²¹.

Jak już wspomniano, wody zaliczone do grupy III mogą być wodami publicznymi albo niepublicznymi. W pierwszym przypadku, w myśl regulacji art. 32 ust. 1 i 2 p.w., każdemu przysługuje prawo do powszechnego korzystania z tych wód (z wyjątkami określonymi w przepisach szczególnych), które obejmuje korzystanie w celu zaspokajania potrzeb osobistych, gospodarstwa domowego lub rolnego, bez stosowania specjalnych urządzeń technicznych, a także do wypoczynku, uprawiania turystyki, sportów wodnych oraz – na zasadach określonych w przepisach odrębnych – do amatorskiego połowu ryb.

Natomiast wody niepubliczne co do zasady nie są objęte prawem do powszechnego korzystania, chyba że właściwa rada gminy (miasta) obejmie je takim prawem w drodze uchwały będącej aktem prawa miejscowego, na podstawie i w granicach art. 32 ust. 3 p.w. Właścicielowi wód przysługuje wówczas z budżetu gminy (miasta) odszkodowanie na warunkach określonych w art. 469 p.w.

W tym miejscu należy się przyjrzeć bliżej stosunkowi wód opadowych i roztopowych do poszczególnych kategorii wód wymienionych w przepisie art. 214 p.w.

2.1. Śródlądowe wody stojące

Zgodnie z art. 23 ust. 1 p.w. „śródlądowymi wodami stojącymi są wody śródlądowe w jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych niezwiązanych bezpośrednio, w sposób naturalny, z powierzchniowymi śródlądowymi wodami płynącymi”. Z kolei w myśl normy wyrażonej w art. 23 ust. 2 p.w. „przepisy o śródlądowych wodach stojących stosuje się odpowiednio do wód znajdujących się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności

²¹ B. Rakoczy, *Prawo wodne...*, s. 65–68.

człowieka, niebędących stawami”. Nie ulega wątpliwości, że wody opadowe i roztopowe mogą zasilać zbiorniki śródlądowych wód stojących²².

Przepis art. 16 pkt 69 p.w. definiuje wody opadowe lub roztopowe jako „wody będące skutkiem opadów atmosferycznych”. Określenie to jest jednak mało precyzyjne, gdyż w środowisku występują takie zbiorniki wodne, które są zasilane niemal wyłącznie wodami deszczowymi bądź roztopowymi, a zarazem stanowią wodę stojącą w ujęciu hydrologicznym²³ oraz mieszczą się w zakresie definicji śródlądowych wód stojących (art. 23 ust. 1 p.w.) lub – choć nie są desygnatami tego pojęcia – zastosowanie mają do nich odpowiednio przepisy dotyczące owych wód (art. 23 ust. 2 p.w.). Jako przykład może tu posłużyć woda opadowa gromadząca się w wyrobiskach górniczych złożonych z nieprzepuszczalnych utworów, która może się w nich utrzymywać także po ustaniu deszczów lub roztopów. W takiej sytuacji mamy do czynienia z wodą znajdującą się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędącą stawem.

W tym świetle pojawia się pytanie, czy kałuże również stanowią śródlądową wodę stojącą. Odpowiedź winna być przecząca. W hydrologii bowiem funkcjonuje pojęcie obszarowych obiektów hydrograficznych, do których należą m.in. naturalne i sztuczne zbiorniki wodne, w tym wody stojące, takie jak stawy, sadzawki, baseny, wyrobiska i zapadliska²⁴. Kałuże nie zostały zaliczone do tego rodzaju obiektów. Ponadto wody stojące stanowią retencję zbiornikową²⁵, kałuże natomiast są w hydrologii traktowane jako element powierzchniowej retencji depresyjnej gruntu²⁶. Założywszy racjonalność ustawodawcy, można zatem dojść do wniosku, że gdy formułował pojęcie wód zawarte w art. 23 ust. 1 i 2, posłużył się stanowiskiem wypracowanym w hydrologii i nie objął kałuż regulacją dotyczącą wód stojących. Status prawny kałuż jest ściśle związany z zagadnieniem spływu powierzchniowego niestanowiącego śródlądowej wody płynącej, które zostanie omówione w dalszej części niniejszego artykułu. W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na zjawisko mieszania się wód opadowych ze śródlądowymi wodami stojącymi.

Wskutek opadów atmosferycznych często zwiększa się ilość wody w danym zbiorniku, przy czym woda opadowa nie zawsze tworzy ciek zasilający dany akwen, ale trafia do niego bezpośrednio z „chmury deszczowej”. W takiej sytuacji woda opadowa, która połączyła się ze śródlądową wodą stojącą, traci charakter dobra materialnego niczyjego i staje się częścią innego dobra (tj. wody stojącej), będącego przedmiotem własności właściciela gruntu, na którym znaj-

²² E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna...*, s. 324.

²³ *Ibidem*, s. 360.

²⁴ *Ibidem*, s. 194.

²⁵ *Ibidem*, s. 360.

²⁶ *Ibidem*.

duje się śródlądowa woda stojąca²⁷. Inaczej mówiąc: woda opadowa po spadnięciu do zbiornika śródlądowej wody stojącej staje się własnością (w rozumieniu p.w., a nie k.c.) właściciela tej wody (zarazem będącego właścicielem, w rozumieniu k.c., gruntu, na którym jest ona zlokalizowana).

Pojawia się jednak pytanie, jak należy traktować takie nabycie. Uważam, że odpowiedzi trzeba szukać w dziale III księgi drugiej Kodeksu cywilnego. Zgodnie z art. 193 k.c., „jeżeli rzeczy ruchome zostały połączone lub pomieszane w taki sposób, że przywrócenie stanu poprzedniego byłoby związane z nadmiernymi trudnościami lub kosztami, dotychczasowi właściciele stają się współwłaścicielami całości. Udziały we współwłasności oznaczają się według stosunku wartości rzeczy połączonych lub pomieszanych” (§ 1). „Jednakże gdy jedna z rzeczy połączonych ma wartość znacznie większą aniżeli pozostałe, rzeczy²⁸ mniejszej wartości stają się jej częściami składowymi” (§ 2)²⁹. Z pewnością wartość śródlądowej wody stojącej jest znacznie wyższa niż wartość połączonej z nią wody opadowej. Dlatego też właściciel takiego akwenu (a zarazem gruntu, na którym on się znajduje) nabędzie własność wody deszczowej, która się z nim połączy. Woda opadowa stanie się zatem częścią składową wody stojącej. Wspomniana norma prawna realizuje zasadę wywodzącą się z prawa rzymskiego i wyrażoną paremią *accessio cedit principali*³⁰. Jest to więc rodzaj nabycia pierwotnego. Przy czym w omawianym przypadku nie znajdują zastosowania przepisy o obowiązku naprawienia szkody ani o bezpodstawnym wzbogaceniu, gdyż deszcz czy śnieg przed opadnięciem na grunt stanowią przedmiot materialny niczyj. Rozważania te należy odnieść do wszelkich innych kategorii wód, które są zasilane, całkowicie lub częściowo, wodami opadowymi trafiającymi do nich bezpośrednio z „chmury deszczowej”, a więc także do śródlądowych wód płynących.

Natomiast jeżeli w wyniku opadów deszczu lub topnienia śniegu uformuje się ciek wodny (strumień), który tymczasowo zasila śródlądowy zbiornik wodny, to status prawny zbiornika będzie zależeć od charakteru owego cieku.

²⁷ Z.K. Nowakowski, *Wpływ gospodarki wodnej na własność ziemi*, w: T. Dybowski, S.M. Grzybowski, Z.K. Nowakowski, *Zagadnienia cywilistyczne prawa wodnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 258.

²⁸ Jeszcze raz należy tu zaznaczyć, że woda opadowa nie jest rzeczą, jednak nie ma przeszkód, które uniemożliwiłyby w tym przypadku odpowiednie zastosowanie przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących rzeczy. Podobnym zabiegiem posługuje się Z.K. Nowakowski (*Wpływ gospodarki...*, s. 258–259), odnoszący do nabywania własności wód z opadów atmosferycznych mechanizmy zaczerpnięte z prawa cywilnego.

²⁹ Odpowiednikiem art. 193 § 2 k.c. pod rządami dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. z 1946 r. Nr 57, poz. 319 ze zm.) był przepis art. 75 § 2, który stanowił: „Jednakże gdy jedna z rzeczy, które uległy połączeniu, ma wartość znacznie większą od pozostałych, rzeczy o mniejszej wartości będą uważane za jej części składowe; prawa osób trzecich na tych rzeczach wygasają”. Zob. Z.K. Nowakowski, *Wpływ gospodarki...*, s. 258.

³⁰ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, wyd. 5, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 309.

Zgodnie bowiem z przepisem art. 22 pkt 1 p.w. śródlądowymi wodami płynącymi są wody w ciekach naturalnych oraz źródłach, z których biorą one początek. Definicją legalną cieku zaś ustawodawca w art. 16 pkt 5 p.w. objął rzeki, strugi, strumienie i potoki oraz inne wody płynące w sposób ciągły lub okresowy naturalnymi lub uregulowanymi korytami. Można więc bez cienia wątpliwości zakwalifikować wody okresowe do kategorii śródlądowych wód płynących. Trzeba jednak podkreślić, że te pierwsze nie zostały zdefiniowane przez ustawodawcę. Pojęcie „okresowy” w języku polskim jest rozumiane jako ‘powtarzający się, występujący co pewien czas’, ‘trwający pewien czas’, ‘dotyczący danego okresu’³¹. Oznacza to, że nie każdy spływ powierzchniowy można nazwać okresowym, ale tylko taki, który wykazuje znamiona pewnej powtarzalności. Ponadto za śródlądową wodę płynącą może być uznany wyłącznie taki ciek, który płynie, stale bądź okresowo, korytem naturalnym lub uregulowanym przez człowieka. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na istniejący w hydrologii podział na cieki epizodyczne (tj. wody opadowe płynące trwałymi korytami) oraz linie ciekowe (tj. skoncentrowane grawitacyjne odpływy powierzchniowe niepłynące stałymi korytami). W przyrodzie występują również tzw. spływy obszarowe (nieskoncentrowane)³². Jednak z regulacji Prawa wodnego wynika, że spośród tych rodzajów spływów powierzchniowych za śródlądowe wody płynące mogą być uznane tylko cieki określane w hydrologii jako epizodyczne; pozostałe stanowią oddzielną kategorię wód, niewymienioną przez prawodawcę.

Należy zatem stwierdzić, że ciek wodny powstały *ad hoc*, w wyniku opadów bądź roztopów, niemający charakteru okresowego, niepłynący naturalnym ani uregulowanym korytem, a uchodzący do akwenu nie spowoduje, że zbiornik taki uzyska status śródlądowej wody płynącej, jeżeli nie posiada ciągłego albo okresowego naturalnego dopływu lub odpływu wód powierzchniowych. Jeżeli natomiast spływ powierzchniowy będzie nosił znamię okresowości, tzn. powtarzalności, to zbiornik, do którego ciek taki uchodzi, powinien zostać zaliczony do grupy śródlądowych wód płynących. Będzie on bowiem wówczas związany bezpośrednio, w sposób naturalny, z powierzchniowymi śródlądowymi wodami płynącymi.

2.2. Woda w urządzeniach wodnych

Przepis art. 16 pkt 65 p.w. definiuje urządzenia wodne jako „urządzenia lub budowle służące do kształtowania zasobów wodnych lub korzystania z tych

³¹ *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 504.

³² E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna...*, s. 354.

zasobów” oraz wymienia ich przykłady. Z przytoczonej definicji wynika, że lista owych urządzeń jest bogata i niejednolita. Skutkuje to zróżnicowaniem ich statusu prawnego, którego szczegółowe omówienie wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Należy jednak zauważyć, że urządzeniami wodnymi są także kanały, rowy, stawy i sztuczne zbiorniki usytuowane na wodach płynących (art. 16 pkt 65 p.w.). Urządzenia takie mogą być recypientami wód opadowych, podobnie jak śródlądowe wody stojące czy płynące. Dalsza część rozważań obejmować będzie wyłącznie tego rodzaju urządzenia. Niemniej ponieważ sztuczne zbiorniki usytuowane na wodach płynących oraz kanały, w myśl art. 22 pkt 3 i 4 p.w., zaliczono do kategorii śródlądowych wód płynących, zostaną one omówione osobno. W tym podpunkcie i dwóch następnych skupić się trzeba na rowach i stawach.

Przepis art. 216 ust. 5 p.w. wprowadza w stosunku do urządzeń wodnych wyjątek od cywilistycznej zasady *superficies solo cedit*³³. Zgodnie z nim bowiem urządzenia wodne lub ich części oraz budowle i ich części, które znajdują się na gruntach pokrytych śródlądowymi wodami płynącymi będącymi własnością Skarbu Państwa, stanowią odrębny od tych gruntów przedmiot własności. Oznacza to, że własność owych urządzeń może przysługiwać zarówno Skarbowi Państwa, jak i innym podmiotom prawa cywilnego³⁴. Jednakże wyjątek od zasady *superficies solo cedit* dotyczy nie tylko gruntów pokrytych śródlądowymi wodami płynącymi. Wniosek taki nasuwa się ze względu na treść przepisu art. 218 ust. 3 p.w., w myśl którego „grunty zabudowane urządzeniami wodnymi znajdujące się poza linią brzegu oraz urządzenia wodne lub ich części stanowiące własność Skarbu Państwa, wobec których prawa właścicielskie wykonują podmioty, o których mowa w art. 212 ust. 1, są zasobem nieruchomości Skarbu Państwa”. Oznacza to, że nawet jeżeli urządzenie wodne lub jego część stanowiące własność „fiskusa” usytuowane będą na nieruchomości niestanowiącej własności Skarbu Państwa, ich własność i tak będzie przysługiwała temu ostatniemu, jeżeli prawa właścicielskie wykonują wobec nich podmioty wymienione w art. 212 ust. 1 p.w. Na fakt, że urządzenia wodne stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności, wskazuje również orzecznictwo sądów administracyjnych³⁵.

W świetle powyższych tez uzasadnione jest więc twierdzenie, że urządzenia wodne nie są częścią składową gruntu, na którym się znajdują, ale samoistnym przedmiotem własności³⁶. W odniesieniu do statusu wód opadowych i roztopowych prowadzi to do wniosku, że wody z opadów atmosferycznych, które połą-

³³ J. Rotko, *Własność i zarząd urządzeniami wodnymi w orzecznictwie sądów administracyjnych*, „Studia Prawnicze” 2014, nr 3, s. 85–117, <https://doi.org/10.37232/sp.2014.3.4>.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Zob. Wyrok NSA z dnia 16 stycznia 2009 r., sygn. II OSK 1874/07, LEX nr 515978; wyrok NSA z dnia 22 października 2010 r., sygn. II OSK 1654/09, LEX nr 746714.

³⁶ J. Rotko, *Własność i zarząd...*, s. 85–117.

czyły się z urządzeniem wodnym, w szczególności ze stawem, stają się jego częścią składową, stosownie do art. 193 § 2 k.c. A zatem własność urządzenia wodnego rozciąga się także na wody, które się z nim połączyły. Z kolei jeżeli właścicielem nieruchomości, na której usytuowane zostało urządzenie wodne, jest podmiot inny niż właściciel owego urządzenia, to ten pierwszy nie nabywa własności wód, które w wyniku opadów połączyły się z urządzeniem wodnym położonym na jego nieruchomości.

Wyjątek w tym zakresie wprowadza jednak art. 214 p.w., zgodnie z którym woda w rowie oraz woda w stawie, który nie jest napełniany w ramach usług wodnych, ale wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi, znajdujące się w granicach nieruchomości gruntowej stanowią własność właściciela tej nieruchomości. Oznacza to, że własność gruntu rozciąga się na własność wód w tych urządzeniach wodnych. Regulacja art. 214 p.w. przypomina więc unormowanie art. 191 k.c., w myśl którego „własność nieruchomości rozciąga się na rzecz ruchomą, która została połączona z nieruchomością w taki sposób, że stała się jej częścią składową”. Kwestie tych urządzeń wodnych zostaną szczegółowo omówione w następnych dwóch podrozdziałach.

2.3. Woda w rowie

Przepis art. 16 pkt 47 p.w. definiuje rowy jako sztuczne koryta prowadzące wodę w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna mniejszej niż 1,5 m przy ujściu. Z normy tej wolno wyciągnąć wniosek, że może się w nich znajdować zarówno woda stojąca, jak i płynąca³⁷. Zgodnie z art. 214 p.w. woda w rowie położonym w granicach nieruchomości gruntowej stanowi własność właściciela tej nieruchomości, co oznacza, że nawet jeżeli rów taki będzie wypełniony wodą płynącą, to nie będzie ona wyłączona – wraz z gruntem, na którym się znajduje – z obrotu cywilnoprawnego. Powyższy przepis implikuje konkluzję, że wody deszczowe i roztopowe odprowadzane do rowów są własnością właściciela gruntu, na którym rów taki jest zlokalizowany.

Odprowadzanie wód opadowych i roztopowych do rowów (ale także do cieków będących recypientami tych wód) może następować za pośrednictwem kanalizacji deszczowej lub ogólnospławnej. W przeciwieństwie do poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne³⁸, obecnie prawodawca nie objął definicją „ścieków”³⁹ wód opadowych i roztopowych ujętych

³⁷ R. Mikosz, *Prawa do przedmiotów...*, s. 226.

³⁸ T.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1121.

³⁹ Została ona zawarta, w identycznym brzmieniu, w trzech różnych ustawach: w art. 6 pkt 61 p.w., art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 2028) oraz art. 3 pkt 38 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1973 ze zm.).

w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne. Trzeba jednak pamiętać, że wody deszczowe i roztopowe, nawet jeżeli nie mieszają się w kanalizacji ze ściekami, również mogą zawierać substancje szkodliwe dla środowiska i wymagać oczyszczenia (zwłaszcza jeżeli są odprowadzane z tras komunikacyjnych). Dlatego przepis § 17 rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r.⁴⁰ określa przypadki, w których omawiane tu wody przed wprowadzeniem ich do wód lub urządzeń wodnych muszą zostać oczyszczone. Niezależnie od tego, czy podlegają takiemu obowiązkowi, odprowadzanie do wód lub do urządzeń wodnych wód opadowych lub roztopowych, które są ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacji deszczowej służące do odprowadzania opadów atmosferycznych albo w systemy kanalizacji zbiorczej w granicach administracyjnych miast, zostało zaliczone przez ustawodawcę do usług wodnych, zatem wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (art. 389 pkt 1 w zw. z art. 35 ust. 3 pkt 7 p.w.). Należy też pamiętać, że orzecznictwo sądów administracyjnych wskazuje rów jako jedno z urządzeń wodnych (zgodnie z definicją zawartą w art. 16 pkt 65 lit. a p.w.), a zarazem skoro system kanalizacji deszczowej może być „otwarty”, to w jego skład może wchodzić także rów⁴¹. Aby móc wprowadzać wody opadowe lub roztopowe znajdujące się w rowach do wód lub do urządzeń wodnych (w tym do innych rowów), trzeba więc uzyskać pozwolenie wodnoprawne.

2.4. Woda w stawie, który nie jest napełniany w ramach usług wodnych, ale wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi

W hydrologii „staw” definiuje się jako niewielki, płytki zbiornik o dnie porośniętym roślinnością, powstały w sposób naturalny lub utworzony przez człowieka⁴². W tym miejscu pojawia się pytanie, czym różni się staw w ujęciu ustawowym od pozostałych śródlądowych wód powierzchniowych. Szukając odpowiedzi, należy sięgnąć do przepisu art. 16 pkt 65 lit. c p.w., zgodnie z którym „ilekroć w ustawie jest mowa o [...] urządzeniach wodnych – rozumie się przez to urządzenia lub budowle służące do kształtowania zasobów wodnych lub korzystania z tych zasobów, w tym [...] stawy, w szczególności stawy rybne oraz stawy przeznaczone do oczyszczania ścieków albo rekreacji”. Z normy

⁴⁰ Rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1311).

⁴¹ Wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 29 czerwca 2020 r., sygn. II SA/Bd 126/20, LEX nr 3033756.

⁴² E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna...*, s. 194.

tej wynika, że jeżeli dany zbiornik śródlądowej wody stojącej został przeznaczony „do kształtowania zasobów wodnych lub korzystania z tych zasobów”, to jest urządzeniem wodnym. Z kolei jeżeli takie urządzenie stanowi niewielki, płytki zbiornik o dnie porośniętym roślinnością, powstały w sposób naturalny lub utworzony przez człowieka, mamy do czynienia ze stawem. *A contrario*, urządzeniem wodnym – a więc także stawem – nie jest zbiornik śródlądowej wody stojącej, który zaprojektowano do celów innych niż określone w regulacji art. 16 pkt 65 lit. c p.w.⁴³ Za chwilę miarodajną do ustalenia przeznaczenia akwenu trzeba uznać etap jego budowy.

Dany staw może być napełniany różnymi rodzajami wód, m.in. w ramach usług wodnych (np. wodami pobieranymi z pobliskiego potoku na podstawie pozwolenia wodnoprawnego). Zgodnie z definicją zawartą w przepisie art. 35 ust. 1 p.w. „usługi wodne polegają na zapewnieniu gospodarstwom domowym, podmiotom publicznym oraz podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą możliwości korzystania z wód w zakresie wykraczającym poza zakres powszechnego korzystania z wód, zwykłego korzystania z wód oraz szczególnego korzystania z wód”. Usługi te obejmują sposoby korzystania z wód wymienione enumeratywnie w art. 35 ust. 3 p.w. (np. do celów energetyki, w tym energetyki wodnej). Jeżeli jednak staw jest napełniany w ramach usług wodnych wyliczonych w rzeczonym przepisie, to nie stosuje się do niego art. 214 p.w. Wskazany tam bowiem staw powinien być napełniany wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi. Należy tutaj zwrócić uwagę na samo pojęcie „napełniany”. W katalogu usług wodnych zamieszczonym w art. 35 ust. 3 p.w. można bowiem wyróżnić usługi, które nie polegają na napełnianiu (np. odwadnianie gruntów i upraw)⁴⁴.

Do grupy wód uczestniczących w obrocie cywilnoprawnym ustawodawca zalicza takie stawy, które nie są napełniane w ramach usług wodnych, lecz zasilane wodami opadowymi, roztopowymi lub gruntowymi. W naukach przyrodniczych „wody gruntowe” definiuje się jako wody podziemne zalegające na większych głębokościach niż wody przypowierzchniowe⁴⁵. Również polski ustawodawca w art. 16 pkt 68 p.w. przychyła się do takiego rozumienia przywołanego terminu. Zgodnie z tą normą „wody podziemne” stanowią „wszystkie wody znajdujące się pod powierzchnią ziemi w strefie nasycenia, w tym wody gruntowe pozostające w bezpośredniej styczności z gruntem lub podglebiem”. Wynika stąd, że wody gruntowe są po prostu częścią wód podziemnych. Natomiast – jak już wspomniano – w myśl art. 16 pkt 69 p.w. przez „wody opadowe lub roztopowe” rozumie się wody będące skutkiem opadów atmosferycznych.

⁴³ R. Mikosz, *Prawa do przedmiotów...*, s. 226.

⁴⁴ Ibidem, s. 226–227.

⁴⁵ E. Bajkiewicz-Grabowska, *Hydrologia ogólna...*, s. 72–73.

Oznacza to, że omawiane tu stawy nie mogą być napełniane wodami śródlądowymi, nawet okresowymi.

Woda w stawie, który nie jest napełniany w ramach usług wodnych, ale wyłącznie wodami opadowymi lub roztopowymi lub wodami gruntowymi, znajdującym się w granicach nieruchomości gruntowej stanowi własność właściciela tej nieruchomości i bierze udział w obrocie cywilnoprawnym wraz z gruntem, na którym się znajduje. Woda opadowa po połączeniu się z wodą w takim akwenu przechodzi, jako jego część składowa, na własność właściciela stawu (zarazem będącego właścicielem gruntu, na którym staw jest położony), stosownie do normy wyrażonej w art. 193 § 2 k.c. W tym przypadku nie może istnieć rozbieżność podmiotowa między właścicielem gruntu a właścicielem urządzenia wodnego na nim usytuowanego.

3. Śródlądowa woda płynąca powstała w wyniku opadów atmosferycznych lub roztopów

Zgodnie z art. 211 ust. 2 p.w. śródlądowe wody płynące stanowią własność Skarbu Państwa. Należą do nich, stosownie do normy zawartej w art. 22 p.w., wody w:

- 1) ciekach naturalnych oraz źródłach, z których biorą one początek (w art. 16 pkt 5 p.w. „cieki” zdefiniowano jako rzeki, strugi, strumienie i potoki oraz inne wody płynące w sposób ciągły lub okresowy naturalnymi lub uregulowanymi korytami);
- 2) jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych o ciągłym albo okresowym naturalnym dopływie lub odpływie wód powierzchniowych;
- 3) sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących;
- 4) kanałach, przez które prawodawca rozumie sztuczne koryta prowadzące wody w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna co najmniej 1,5 m przy ich ujściu lub ujęciu (art. 16 pkt 21 p.w.).

W świetle przytoczonego przepisu nie ulega wątpliwości, że woda w ciekach okresowych stanowi własność „fiskusa” i co do zasady jest wyłączona z obrotu cywilnoprawnego. W myśl art. 16 pkt 5 p.w. woda taka może spływać naturalnymi lub uregulowanymi korytami do rzek i innych zbiorników wodnych. W przypadku obszarów narażonych na spływ okresowych wód powierzchniowych zazwyczaj reguluje się koryto, którym taka woda spływa⁴⁶. Jeżeli zatem na danym obszarze znajduje się koryto, naturalne lub uregulowane przez

⁴⁶ J. Królikowska, A. Królikowski, *Wody opadowe. Odprowadzanie, zagospodarowanie, podczyszczanie i wykorzystanie*, Wydawnictwo Seidel-Przywecki, [Warszawa] 2012, s. 65.

człowieka, którym okresowo (w wyniku silnych lub długotrwałych opadów deszczu bądź roztopów) spływa woda, to stanowi ona – wraz z gruntem, na którym koryto takie się znajduje – własność Skarbu Państwa i co do zasady jest wyłączona (wraz z tym gruntem) z obrotu cywilnoprawnego. Nie może więc, poza wypadkiem powodzi, dojść do sytuacji, w której śródlądowa woda płynąca będzie przepływać przez grunt należący do podmiotu innego niż Skarb Państwa.

Istnieją jednak takie spływy powierzchniowe, którym nie sposób przyznać statusu śródlądowych wód płynących – czy to z uwagi na brak znamienia okresowości, czy to ze względu na fakt, że nie płyną naturalnymi ani uregulowanymi korytami⁴⁷. Cieki takie nie mieszczą się również w definicji śródlądowych wód stojących (art. 23 p.w.), co oznacza, że mamy tu do czynienia z odrębną kategorią wód, których ustawodawca nie zalicza do żadnej z kategorii śródlądowych wód powierzchniowych wymienionych w Prawie wodnym. Zgodnie z art. 21 owej ustawy te ostatnie dzielą się na śródlądowe wody płynące oraz śródlądowe wody stojące. Omawianych cieków z pewnością nie można też zaliczyć do żadnej z kategorii wód morskich ani podziemnych. Czy zatem chodzi o kategorię wyjętą spod regulacji ustawowej? Oczywiście wody opadowe i roztopowe zostały zdefiniowane we wspomnianym już art. 16 pkt 69 p.w., jednak definicja ta nie pozwala przydzielić owych wód do żadnej z kategorii wymienionych w rozdziale 3 działu I rzeczonyj ustawy. Dalsze zaś przepisy Prawa wodnego dotyczące wód opadowych i roztopowych odnoszą się przede wszystkim do aspektów ochrony środowiska, np. ograniczenia w odprowadzaniu wód opadowych i roztopowych (art. 75a p.w.) czy stawki opłat za ich odprowadzanie (art. 274 pkt 5 lit. a i c p.w.). Natomiast kwestie związane z własnością cieków powstałych *ad hoc*, w wyniku opadów bądź roztopów, i gruntów pod nimi się znajdujących oraz z korzystaniem z tych cieków nie zostały w Prawie wodnym bezpośrednio uregulowane.

Pojawia się więc pytanie o status takiej wody. Czy można ją uznać za dobro materialne niczyje (na wzór zwierząt w stanie wolnym niebędących zwierzyną)? Czy może raczej woda taka jest własnością właściciela nieruchomości, przez którą przepływa bądź na której się gromadzi? Moim zdaniem powinno się przyjąć to drugie rozwiązanie. Chociaż w obecnym stanie prawnym ustawodawca nie określił bezpośrednio statusu prawnego wód opadowych i roztopowych, to jednak na rzecz drugiej tezy przemawiają argumenty historyczne. Obowiązująca dawniej ustawa wodna z dnia 19 września 1922 r.⁴⁸ wprowadzała podział wód na publiczne i prywatne, a zarazem stanowiła *expressis verbis*, że woda z opadów atmosferycznych „należy do właściciela gruntu z samego prawa, o ile temu nie stają na przeszkodzie prawa nabyte przez inne osoby” (art. 4 lit. a). W dzisiejszym systemie prawnym brak takiej regulacji, niemniej

⁴⁷ Cieki takie zostały szerzej opisane w podrozdziale 2.1.

⁴⁸ Dz.U. z 1928 r. Nr 62, poz. 574 ze zm.

posiłkując się art. 193 § 2 k.c. oraz mając na uwadze fakt, że w sprawach nieuregulowanych do własności wód należy stosować odpowiednio przepisy prawa cywilnego, można dojść do wniosku, który pod rządami ustawy wodnej był oczywisty⁴⁹, a mianowicie: wody opadowe i roztopowe stanowią własność właściciela gruntu, na którym się znajdują.

Status wody opadowej niebędącej śródlądową wodą stojącą ani śródlądową wodą płynącą trzeba zatem rozstrzygnąć w podobny sposób jak status wód opadowych, które zmieszały się bezpośrednio z wodami powierzchniowymi, tyle że w tym przypadku dochodzi do połączenia z gruntem (a nie z wodą na nim się znajdującą), tzn. – stosownie do art. 193 § 2 k.c. – wody opadowe stają się częściami składowymi gruntu⁵⁰. Wody połączone z nieruchomością są wówczas odpowiednio wodami publicznymi albo niepublicznymi, w zależności od tego, przez jaki grunt przepływają. Niepubliczne ciekłe niebędące śródlądowymi wodami stojącymi ani śródlądowymi wodami płynącymi stanowią własność właściciela nieruchomości, przez którą przepływają, co z kolei implikuje możliwość zastosowania do nich przepisu art. 33 p.w., zgodnie z którym „właścicielowi gruntu przysługuje prawo do zwykłego korzystania z wód stanowiących jego własność oraz z wód podziemnych znajdujących się w jego gruncie”. Nie można jednak zapominać o regulacji zawartej w art. 234 p.w., nakładającej na właściciela gruntu, przez który spływa woda opadowa lub roztopowa, określone obowiązki (np. obowiązek usunięcia przeszkód i zmian w odpływie wody, powstałych na jego gruncie na skutek przypadku lub działania osób trzecich ze szkodą dla gruntów sąsiednich). Natomiast wody niebędące śródlądowymi wodami stojącymi ani śródlądowymi wodami płynącymi, które spływają przez grunt publiczny (Skarbu Państwa lub komunalny), stanowią własność odpowiednio Skarbu Państwa lub danej jednostki samorządu terytorialnego i są objęte prawem do powszechnego korzystania, ponieważ „każdemu przysługuje prawo do powszechnego korzystania z publicznych śródlądowych wód powierzchniowych, morskich wód wewnętrznych oraz z wód morza terytorialnego, jeżeli przepisy ustawy nie stanowią inaczej” (art. 32 ust. 1 p.w.). Mimo że art. 21 p.w. wprowadza na pozór dychotomiczny podział wód powierzchniowych, norma wyrażona w art. 193 § 2 k.c. pozwala poszerzyć ten podział o wody śródlądowe będące wynikiem opadów atmosferycznych, które po opadnięciu na ziemię połączyły się z gruntem w taki sposób, że przywrócenie stanu poprzedniego wiązałoby się z nadmiernymi trudnościami lub kosztami, i które zarazem, z uwagi na niespełnienie podstawowych kryteriów, nie mogą być uznane za śródlądowe wody stojące ani za śródlądowe wody płynące. Oznacza

⁴⁹ S.M. Grzybowski, *Podstawowe zagadnienia stosunków własności w systemie prawa wodnego*, w: T. Dybowski, S.M. Grzybowski, Z.K. Nowakowski, *Zagadnienia cywilistyczne...*, s. 118–119.

⁵⁰ Z.K. Nowakowski, *Wpływ gospodarki...*, s. 258.

to, że wody te stanowią publiczne śródlądowe wody powierzchniowe⁵¹, o których mowa w przepisie art. 32 ust. 1 p.w., objęte prawem do powszechnego korzystania.

Niemniej warto dodać, że zdaniem Z.K. Nowakowskiego⁵² wodę opadową można nabyć w wyniku zawłaszczenia. Według tego autora jest ono dopuszczalne, jeżeli wskutek niego właściciele nieruchomości sąsiednich nie zostaną pozbawieni wód, jest zgodne z miejscowymi zwyczajami i postępowaniem istniejącym od dłuższego czasu oraz oparte na dobrej wierze⁵³. Należy jednak zauważyć, że w prawie polskim każda nieruchomość musi mieć właściciela⁵⁴, nie istnieją więc nieruchomości niczyje. W tym kontekście pojawia się pytanie, czy nabycie własności wód opadowych opadłych na grunt Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego jest możliwe w drodze zawłaszczenia (art. 181 k.c.). Odpowiedź winna być przecząca. Skoro bowiem w świetle wcześniej sformułowanych tez woda opadła na grunt Skarbu Państwa lub komunalny staje się ich własnością, nie jest rzeczą niczyją. A zatem jej *occupatio*, zgodnie z przepisem art. 181 k.c., jest niedopuszczalne. Nie oznacza to, że instytucja zawłaszczenia nie ma w ogóle zastosowania do wód opadowych. Z pewnością z takiej możliwości można skorzystać, zanim woda deszczowa połączy się z gruntem i stanie jego częścią składową, gdyż do tego czasu pozostaje ona *res nullius*.

Pamiętać jednak trzeba, że minister właściwy do spraw gospodarki wodnej – na wniosek Państwowego Gospodarstwa Wodnego „Wody Polskie”, właściciela nieruchomości przyległej do wód lub właściciela nieruchomości znajdującej się pod wodą – ustala w drodze decyzji charakter wód (art. 219 p.w.). Oznacza to, że ustawodawca przyznał uprawnienie do ostatecznego, władczego rozstrzygnięcia o statusie przedmiotowym konkretnego ciekłu lub zbiornika organowi naczelnemu. Oczywiście minister, wydając takie orzeczenie, powinien działać na podstawie i w granicach przepisów prawa (art. 7 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁵⁵ oraz art. 6 i 7 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego⁵⁶). Niestety, ustawodawca, nie uregulowawszy bezpośrednio statusu prawnego wód opadowych i roztopowych, w znaczny sposób utrudnił wydanie stosownego rozstrzygnięcia. Stąd za aktualne należy uznać tezy przedstawione w niniejszym wywodzie.

⁵¹ Śródlądowe wody powierzchniowe, oprócz wód morza terytorialnego i morskich wód wewnętrznych, zostały zaliczone do kategorii wód powierzchniowych (art. 20 p.w.).

⁵² Z.K. Nowakowski, *Wpływ gospodarki...*, s. 259.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Uchwała SN z dnia 27 czerwca 2013 r., sygn. III CZP 29/13, OSNC 2014/1/5.

⁵⁵ T.j. Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁵⁶ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2000.

4. Podsumowanie

Opisane kwestie z pewnością nie wyczerpują tematu statusu prawnego wód opadowych i roztopowych, pozwalają jednak zauważyć, jak szerokie jest to zagadnienie. Wody tego rodzaju odgrywają znaczącą rolę w gospodarce. Do głębszej refleksji nad statusem prawnym wód opadowych i roztopowych zmuszają takie zjawiska jak powodzie i podtopienia, a także wykorzystywanie deszczówki w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych i rolnych, wreszcie – rozwój urbanizacji, któremu towarzyszą zwiększenie spływu powierzchniowego wód opadowych i roztopowych oraz ich zanieczyszczenie, głównie chlorkami, metalami ciężkimi, substancjami oleistymi i ropopochodnymi⁵⁷, wprowadzenie opłat za zmniejszenie naturalnej retencji terenu (art. 269 ust. 1 pkt 1 p.w.), ochrona prawna rowów przydrożnych (art. 39 ust. 1 pkt 7 i 9 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych)⁵⁸, zmiany kierunku i natężenia spływu powierzchniowego (art. 234 ust. 1 pkt 1 p.w.) czy odprowadzanie wód powierzchniowych (§ 28–29 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie)⁵⁹. Wymienione zjawiska pozwalają też dostrzec, że materia ta nie jest tylko zagadnieniem z domeny prawa wodnego, lecz także przedmiotem zainteresowania innych dziedzin administracyjnego prawa materialnego (takich jak prawo ochrony środowiska, prawo budowlane, prawo rolne czy prawo drogowie), a ponadto prawa wykroczeń.

Jak wynika z niniejszych rozważań, polski ustawodawca nie odniósł się wprost do statusu analizowanych wód. Również orzecznictwo i doktryna są w tym zakresie niezwykle ubogie. Nie można jednak wysnuwać stąd wniosku, że w prawie polskim brak jest jakiegokolwiek regulacji dotyczącej wód opadowych i roztopowych. W licznych przepisach Prawa wodnego i innych ustaw znajdują się pewne wskazówki, za pomocą których możemy próbować ustalić status prawny tych wód. Być może ich wzrastające znaczenie zwróci uwagę prawodawcy na potrzebę kompleksowego unormowania owego statusu. Dopóki jednak przedstawiona tu dziedzina nie zostanie poddana odpowiedniej regulacji prawnej, zadanie jej uporządkowania spoczywa na doktrynie. Liczyć zatem należy na większe niż dotychczas zainteresowanie nauki tą materią.

⁵⁷ J. Królikowska, A. Królikowski, *Wody opadowe...*, s. 49.

⁵⁸ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1376 ze zm.

⁵⁹ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1225.

Literatura

- Bajkiewicz-Grabowska E., *Hydrologia ogólna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.
- Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, wyd. 11, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Górski M., *Prawo ochrony środowiska, w: Materialne prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady*, red. M. Stahl, Difin, Warszawa 2002, s. 235–286.
- Grzybowski S.M., *Podstawowe zagadnienia stosunków własności w systemie prawa wodnego*, w: T. Dybowski, S.M. Grzybowski, Z.K. Nowakowski, *Zagadnienia cywilistyczne prawa wodnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 9–108.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo rzeczowe*, wyd. 2, LexisNexis, Warszawa 2006.
- Kałużny M., *Prawo wodne. Komentarz*, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Kijowski D., *Rzeczy i urzędnienia publiczne*, w: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, *System prawa administracyjnego*, t. 7, *Prawo administracyjne materialne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2012, s. 427–480.
- Kocot W.J., w: A. Brzozowski, W.J. Kocot, W. Opalski, *Prawo rzeczowe. Zarys wykładu*, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 28–37.
- Kolańczyk K., *Prawo rzymskie*, wyd. 5, LexisNexis, Warszawa 2007.
- Królikowska J., Królikowski A., *Wody opadowe. Odprowadzanie, zagospodarowanie, podczyszczanie i wykorzystanie*, Wydawnictwo Seidel-Przywecki, [Warszawa] 2012.
- Mikosz R., *Prawa do przedmiotów materialnych niebędących rzeczami*, w: *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2020, s. 187–255.
- Nowakowski Z.K., *Wpływ gospodarki wodnej na własność ziemi*, w: T. Dybowski, S.M. Grzybowski, Z.K. Nowakowski, *Zagadnienia cywilistyczne prawa wodnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 221–345.
- Rakoczy B., *Prawo wodne. Praktyczny przewodnik*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Rakoczy B., *Własność wód w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2013, nr 1, s. 9–28, <https://doi.org/10.12775/PPOS.2013.001>.
- Rotko J., *Własność i zarząd urządzeniami wodnymi w orzecznictwie sądów administracyjnych*, „Studia Prawnicze” 2014, nr 3, s. 85–117, <https://doi.org/10.37232/sp.2014.3.4>.
- Skowrońska-Bocian E., Warciński M., w: *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 9, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 229–232.
- Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Paweł Krzyż

Status prawny wód opadowych i roztopowych

Streszczenie

Artykuł stanowi kompleksową analizę statusu prawnego wód opadowych i roztopowych. W opracowaniu podjęta została próba przedmiotowego wyodrębnienia tych wód, zidentyfikowania charakterystycznego dla nich kontekstu prawnego i wreszcie – ustalenia ich statusu cywil-

noprawnego. Na marginesie poruszono kwestie nabycia własności wód opadowych i roztopowych przez właścicieli nieruchomości oraz korzystania z tych wód.

Słowa kluczowe: woda, woda opadowa, woda roztopowa, własność, korzystanie

Павел Кшиж

Правовой статус дождевых и талых вод

Резюме

В данной статье сделана попытка ответить на вопросы, касающиеся правового основания приобретения в собственность дождевых или талых вод собственниками земельных участков с континентальными стоячими водоемами (в том числе водой в канавах и прудах), и правового положения собственников земельных участков, периодически затопляемых поверхностными водами. Также решается вопрос использования дождевых и талых вод, а также их впуска в водоемы или водохозяйственные и водоочистные сооружения.

Ключевые слова: вода, дождевая, талая, собственность, использование

Paweł Krzyż

Stato giuridico dell'acqua piovana e del disgelo delle nevi

Sommario

Questo articolo è un tentativo di rispondere alle domande riguardanti la base giuridica per l'acquisizione della proprietà dell'acqua piovana o del disgelo della neve da parte dei proprietari di terreni coperti da acque stagnanti interne (comprese le acque di fossi e stagni) e la situazione giuridica dei proprietari di immobili periodicamente inondati da acque superficiali. Viene inoltre affrontato il tema dell'utilizzo dell'acqua piovana e del disgelo della neve, nonché del loro scarico nelle acque o nelle strutture idriche e di trattamento.

Parole chiave: acqua, acqua piovana, scioglimento delle nevi, proprietà, utilizzo